

OKM032:00/2019

Utlåtande om regeringens proposition till riksdagen med förslag till läropliktslag och till vissa lagar som har samband med den

FDUV är en riksomfattande intresseorganisation som arbetar för svenskspråkiga personer med intellektuell eller liknande funktionsnedsättning och deras närstående. Förbundet representeras av elva lokalföreningar samt riksföreningen för personer med intellektuell funktionsnedsättning Steg för Steg. FDUV har 2900 medlemmar, men betjänar närmare 5000 personer runt om i Svenskfinland.

Inledning

FDUV anser att målsättningen att göra andra stadiets utbildning till en subjektiv rättighet är ett steg i rätt riktning. För många ungdomar med intellektuell funktionsnedsättning skulle denna reform innebära en möjlighet till vidareutveckling och lärande. Forskning¹ visar att utbildning leder till en högre sysselsättningsgrad bland personer med intellektuell funktionsnedsättning och denna reform stöder strävan efter högre sysselsättning bland alla finländarna.

FDUV vill ändå framföra en oro över att lagförslaget innehåller skrivelser som gör att svenskspråkiga personer med intellektuell funktionsnedsättning inte nödvändigtvis gagnas av reformen.

Utmaningar med rådande system

Alternativen på andra stadiet begränsade på svenska

Största delen av de unga med intellektuell funktionsnedsättning omfattas idag av förlängd läroplikt, vilket innebär att många börjar sin läroplikt ett år före majoritetsbefolkningen och tar del av förskoleundervisning två år. Grundskolans stödformer leder i praktiken till att personer med intellektuell funktionsnedsättning ofta styrs in på en annorlunda lärstig senast från och med högstadiet. Intagningen av studerande till utbildning som handleder för yrkesutbildning (VALMA) och studier som förbereder för arbete och ett självständigt liv (TELMA) baseras på olika intagningsprov. FDUV anser att intagningsprov borde anpassas så att de också beaktar de stödbehov personer

¹ Vesala H., Klem S., Ahlstén M. (2015): *Kehitysvammaisten ihmisten työllisyystilanne 2013-2014*. Kehitysvammaliiton selvityksiä 9.

med intellektuell funktionsnedsättning har till exempel behov av alternativ och kompletterande kommunikation (AKK). För de flesta elever med intellektuell funktionsnedsättning som avslutar grundläggande utbildningen anses enda alternativet vara TELMA. I praktiken blir TELMA för många en återvändsgränd oberoende av hur stort eller litet stödbehov eleven har.

I nuvarande system saknas det i flera landskap andra stadiets utbildning för personer med intellektuell funktionsnedsättning på svenska. I de kommuner det erbjuds utbildning saknas det ofta ett sådant boendestöd som möjliggör boende för personer med större stödbehov. Det har inneburit att möjligheten att delta i utbildningar som på riktigt intresserar är begränsade.

För att kunna genomföra förlängd läroplikt för alla innebär det att hela andra stadiets utbildning för personer med intellektuell funktionsnedsättning behöver utvecklas. Det behövs mer resurser och fler utbildningsanordnare för att utbildningen ska svara på de behov som finns. Vi oroar oss för att denna grupp blivit bortglömd i hela reformen om utvidgad läroplikt.

Brister i anpassad VALMA-utbildning på svenska

På finlandssvenskt håll finns det väldigt få möjligheter till VALMA-utbildning på svenska, fastän flera utbildningsanordnare har beviljats rättigheter att anordna VALMA-utbildning. Detta kan delvis bero på svårigheter att ordna boendestöd på studieorten samt bristen på kunskaper inom området.

Svårt att få tillräckligt stöd inom yrkesutbildning

För många personer med intellektuell funktionsnedsättning är det svårt att komma in på de allmänna linjerna, även specialyrkeslinjerna. Också i de fall då personen kommit in på en yrkeslinje har det visat sig att utbildningsenheten inte kunnat erbjuda tillräckligt stöd och handledning för att personer med intellektuell funktionsnedsättning ska kunna ta till sig av utbildningen. Detta resulterar ofta i att den studerande avbryter studierna.

Brister i koordinering av stödtjänster inom utbildning och social- och hälsovård

Personer med intellektuell funktionsnedsättning bör garanteras tillräckligt stöd i form av skolgångsbiträden, pedagogiskt stöd, hjälpmedel, tolktjänst samt personlig assistans och rehabiliteringstjänster som kan smidigt genomföras under skoldagen. För tillfället är ansvaret för dessa tjänster fördelat både på undervisningssektorn och på social- och hälsovårdssektorn, vilket leder till att personen bollas mellan sektorerna och i värsta fall blir utan behövliga stödformer. Ibland blir personen helt utan stöd och på grund av denna orsak kan hen inte fortsätta sin utbildning. När ansvaret för personens service går över från utbildningsanordnare till hemkommunen är det många som skrivs in på en dagverksamhet, eftersom kommunen inte har resurser att utreda den enskilda elevens förmågor och att utbudet av utbildning på svenska på

FDUV
Nordenskiöldsgatan 18 A
FI-00250 Helsingfors
+358 (0)9 434 23 60
fduv@fduv.fi

Storalånggatan 60
FI-65100 Vasa
+358 (0)6 319 56 52
fduv.vasa@fduv.fi

fduv.fi
facebook.com/fduv.fi
twitter.com/FDUVFinland

hemorten kan vara starkt begränsat. Dagverksamheten riskerar bli en permanent lösning.

Kommentarer till lagförslag om förlängd läroplikt

Vi anser att den föreslagna förlängda läroplikten kan innebära bättre möjligheter för personer med funktionsnedsättning att vidareutbilda sig efter avslutad grundläggande utbildning. Vi ser att reformen stärker rätten till stödundervisning och ålägger samhället att erbjuda fler alternativ att genomföra utbildning på andra stadiet – också på svenska.

Vi vill framföra följande synpunkter, som kan riskera syftet med reformen för svenskspråkiga personer med intellektuell funktionsnedsättnings del.

Kommentarer till paragrafer

7 § Avbrytande av fullgörandet av läroplikten.

I motiveringarna till 7 § konstateras att ansökan om avbrytande ska göras av eleven eller hans vårdnadshavare och att initiativet till avbrytande aldrig kan komma från myndighetens håll. Vi påpekar dock att det redan i dag finnas situationer då utbildningsanordnarens brist på kunskaper leder till att personen inte erbjuds det stöd hen behöver, fastän diskrimineringslagens 15 § och andra lagar om utbildning tydligt stadgar om denna skyldighet. Detta leder ofta till att eleven själv eller hans vårdnadshavare känner sig tvingad att avbryta studierna, eftersom eleven inte ges reella chanser att ta till sig utbildningen.

Vi föreslår att det till motiveringarna tydligare stadgas att utbildningsanordnaren har skyldighet att för elevens hemkommun påvisa vilka stödformer eleven erbjudits före avbrytandet, särskilt i de fall där eleven inte har en studieplats att fortsätta till. Med stödformer avses här bl.a. skolgångsbiträde, handledning, stödundervisning, hjälpmedel, tolktjänst, personlig assistans samt nödvändiga rehabiliteringstjänster, som behövs för att hen ska kunna ta till sig utbildningen.

9 § Vårdnadshavarens tillsynsansvar

I motiveringarna till 9 § konstateras att vårdnadshavarens tillsynsansvar alltid bör bedömas i relation till den läropliktigas ålder och utvecklingsnivå samt rådande omständigheter, vilket vi anser vara bra. Vi föreslår dessutom att det bör införas att tillsynsansvaret dessutom utvärderas i relation till elevens funktionsnedsättning eller långvariga sjukdom. Till exempel bland personer med autism kan det förekomma utåtagerande beteende och behov av psykiskt stöd, som gör att det är svårt eller rentav omöjligt för vårdnadshavaren att utöva tillsyn. Före en barnskyddsanmälan om misskötsel av tillsyn om ett barn med

FDUV
Nordenskiöldsgatan 18 A
FI-00250 Helsingfors
+358 (0)9 434 23 60
fduv@fduv.fi

Storalånggatan 60
FI-65100 Vasa
+358 (0)6 319 56 52
fduv.vasa@fduv.fi

fduv.fi
facebook.com/fduv.fi
twitter.com/FDUVFinland

funktionsnedsättning görs bör utbildningsanordnaren utreda om barnet fått det individuella stöd för inläring som hen behöver.

Övriga kommentarer

Utbudet av svenskspråkig utbildning för personer i behov av stöd bör utökas

Det bör noteras att det svenska utbudet av yrkesförberedande undervisning med krävande stöd (VALMA) på andra stadiet är mer begränsat än på finska², vilket påverkar svenskspråkiga personer med intellektuell funktionsnedsättnings möjligheter att välja utbildningsinriktning enligt intresse. Samma gäller specialyrkeslinjer.

Koordineringen av övergångsskedet kräver också mer resurser, eftersom avståndet mellan t.ex. utbildningsanordnaren och hemkommunen ofta är mycket långt i Svenskfinland och utbildningsanordnaren därmed inte har resurser att skapa t.ex. arbetslivskontakter på elevens hemort.

Utbildningshelhet för övergångsskedet efter grundskola (Uusi perusopetuksen jälkeisen nivelvaiheen koulutuskokonaisuus)

På s. 73 konstateras att stadgandena om studier som förbereder för arbete och ett självständigt liv (TELMA) kommer att kvarstå. Vi anser att TELMA-utbildningen bör kompletteras med en starkare handledning samt ”arbetslivstränare”, som har en aktiv kontakt med arbetsplatser och skräddarsyr praktikplatser enligt den studerandes behov. I dag ligger ansvaret för att hitta praktikplatser på lärarna, som söker praktikplatser vid sidan av allt övrigt arbete och därmed inte hinner leta upp och skapa arbetsbilder som motsvarar den studerandes behov. Ofta ordnas praktiken i grupp och den enskilda elevens möjligheter till handledning försvagas därmed. Detta innebär att många studerande upplever praktikplatsen som ett misslyckande och att praktikperioden inte ger den kunskap om hurdana arbetsuppgifter den studerande är intresserad av och klarar av efter avslutad utbildning. Om anordnaren av TELMA- och VALMA-utbildning inte har tillräckliga resurser att jobba med praktiska inlärningsmöjligheter på arbetsplatsen kommer övergången till arbete inte att förbättras, fastän den studerande avlägger en examen.

Resurser och finansiering

Personer med intellektuell funktionsnedsättning bör förutom studiematerial, resor och boende garanteras tillräckligt stöd för att kunna ta till sig

² Goman J., Rumpu N., Kiesi J., Hietala R., Hilpinen M., Kankkonen H., Kjälman I-O, Niinistö-Sivuranta S, Nykänen S, Pantsar T, Piilonen H, Raudasoja A., Siippainen M., Toni A & Vuorinen R (2020). Vaihtoehtoja, valintoja ja uusia alkuja – Arviointi nuorten opintopoluista ja ohjauksesta perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheessa. KARVI.

utbildningen. Detta stöd bör finnas inom både den grundläggande utbildningen och på andra stadiet och bör tryggas vid övergången från grundläggande utbildning till andra stadiet för att möjliggöra en ”saattaen-vaihtaen-periaate” (s. 71). Viktiga stödformer för personer med intellektuell funktionsnedsättning är skolgångsbiträden, pedagogiskt stöd, pedagogiskt anpassade läromedel och -material, hjälpmedel, tolktjänst, personlig assistans, psykiatriskt stöd samt rehabiliteringstjänster som smidigt kan genomföras under skoldagen. Finansieringen bör också i högre grad svara mot det stödbehov eleven har, så att utbildningsenheten beviljas resurser att stöda eleven enligt hans individuella behov. Även om man har större stödbehov ska man till exempel kunna ta del av VALMA-utbildning. I dag styrs studerande med stort stödbehov oftast till TELMA-utbildning. Därtill bör tillräcklig information om eleven och hans stödbehov kunna överföras mellan stadierna, för att möjliggöra smidig övergång till andra stadiet.

Också kommunernas resurser att handleda personen att söka en utbildningsplats efter avslutad grundläggande undervisning eller vid avbrytande av utbildning på andra stadiet bör stärkas. För tillfället är resurserna för handledning från hemkommunerna för små, vilket resulterat i att de allra flesta personer med intellektuell funktionsnedsättning som inte fått en studieplats skrivs in på en dagverksamhet. Syftet är att personen ska ha något att göra tills hen kan söka in till utbildning på nytt, men i praktiken har den tillfälliga lösningen med dagverksamhet blivit en permanent lösning för många.

På s. 73 konstateras att enhetspriset per elev skulle utgå från kostnader för år 2020. Vi föreslår att år 2020 inte används som grund, eftersom specialarrangemangen med anledning av coronapandemin troligen inte ger en realistisk bild av kostnaderna under normala omständigheter. Vi anser också att finansieringen av utbildningarna i högra grad borde uppmuntra till avläggande av delexamen.

Trestegsstöd på andra stadiet

Vi stöder OAJ:s förslag om att modellen med trestegsstöd ska utsträckas att gälla också studier på andra stadiet och att man öppnar upp vilket slag av stöd de olika nivåerna berättigar till. Vi vill poängtera vikten av att stödet arbetar för inklusion i gruppen. Genom trestegsstödet ser vi att personer med intellektuell funktionsnedsättning har bästa möjligheter att studera på en nivå och på en linje som motsvarar individens kapacitet. Flera personer kan nå en yrkesexamen.

Utöver detta anser vi också att medel bör reserveras för fortbildning av lärare gällande elever med funktionsnedsättning och inlärningssvårigheter. Även inom grundutbildningen krävs ett större fokus vid dessa elevgrupper.

FDUV
Nordenskiöldsgatan 18 A
FI-00250 Helsingfors
+358 (0)9 434 23 60
fduv@fduv.fi

Storalånggatan 60
FI-65100 Vasa
+358 (0)6 319 56 52
fduv.vasa@fduv.fi

fduv.fi
facebook.com/fduv.fi
twitter.com/FDUVFinland

Det kommer att krävas svenskspråkigt anpassat material som stöd för undervisningen på de olika speciallinjerna inom andra stadiet, så som hushåll, fordonsteknik, fastighetskötsel, affärsverksamhet etcetera. En bättre tillgång på anpassade läromedel förstärker möjligheterna för eleverna att delta i en inkluderande undervisning.

Sammandrag av innehållet i utlåtande:

1. FDUV anser att målsättningen att göra andra stadiets utbildning till en subjektiv rättighet är ett steg i rätt riktning som på sikt kan höja sysselsättningen för personer med intellektuell funktionsnedsättning.
2. Antalet svenskspråkiga utbildningsplatser måste ökas, också för personer som har större stödbehov.
3. Koordinering av stödtjänster inom utbildning och social- och hälsovård bör stärkas
4. Utbildningsanordnarna måste garanteras tillräckliga resurser för att kunna stöda eleven enligt hans individuella behov.

Helsingfors 15.6.2020

Lisbeth Hemgård
Verksamhetsledare
tfn. 040 526 43 69
lisbeth.hemgard@fduv.fi

Annette Tallberg- Haahtela
Sakkunnig inom påverkansarbete
tfn. 040 674 72 47
annette.tallberg-hahtela.fi

FDUV
Nordenskiöldsgatan 18 A
FI-00250 Helsingfors
+358 (0)9 434 23 60
fduv@fduv.fi

Storalånggatan 60
FI-65100 Vasa
+358 (0)6 319 56 52
fduv.vasa@fduv.fi

fduv.fi
facebook.com/fduv.fi
twitter.com/FDUVFinland